

14. ▶ TÓTH MENYHÉRT (1904-1980)

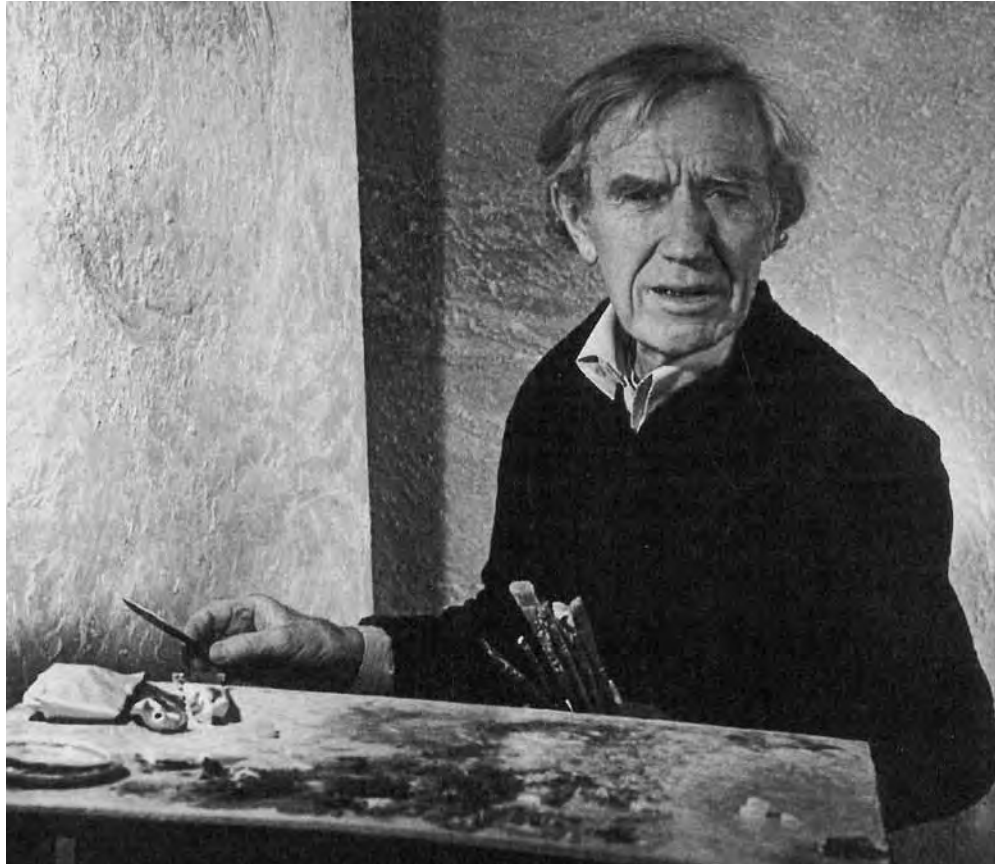
Jó gazda (Töki bácsi), 1930-as évek vége

Olaj, vászon, 98,5x66 cm
Jelezve balra lent: TM

Kezdő ár: 2 800 000 Ft / 8 889 EUR
Becsérték: 5 000 000 - 7 000 000 Ft
Estimated value: 15 873 - 22 222 EUR

KIÁLLÍTVA:

▶ Tóth Menyhért: Festmények és rajzok, MissionArt Galéria, Miskolc, 2011. május 31. - június 29.

Az igen szegény, paraszti családból származó Tóth Menyhértnak 1929-ben, 25 évesen, egy amputációval végződő súlyos betegségből felépülve teljesült a régi álma: felvették a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. Egyik lábának elvesztése szinte lehetetlenné tette, hogy festősegédként tovább dolgozhasson a falusi templomok freskóinak kivitelezésén, így szülei és a helyi értelmiség támogatásának köszönhetően teljes erejével a felvételre koncentrált, ami másodjára sikerült is neki. A Főiskolán mesterét, Vaszary Jánost becsülte a leginkább, és egyes korai művein fel is fedezhető a Vaszaryra jellemző dekoratív szín- és vonalkultúra. Más művein viszont Gulácsy és a szecesszió

hatása érződik, és már egészen korán festett olyan képeket, amelyek valószínűsítik Van Gogh és Gauguin festészetének beható ismeretét is. Tóth Menyhért tehát egy egészen komplex vizuális kultúrából szűrte le a saját festői formavilágát, amely valamikor a harmincas évek második felében kristályosodott ki egy jellegzetes tóth menyhérti festészetben, amit éppúgy áthatott a panteisztikus vallássosság, mint a tudatos formai modernizálás.

E korai stílust olyan művek fémjelzik, mint a *Költőzködés*, a *Vizenjáró*, a *Gondos pásztor*, az *Eszményi táj*, vagy a *Jó kovács*, és szintén ide tartozik a *Jó gazda* is.

1. Tóth István: Tóth Menyhért festés közben, 1967 körül

2 3

2. Gulácsy Lajos: Varázslat (A varázsló kertje), 1906-7 MNG, Budapest
3. Vincent Van Gogh: Tanguy apó, 1887 Musée Rodin, Paris

A Jó gazdát a későbbi Tóth Menyhért képekhez viszonyítva nem a faktúra és nem is a fény, hanem inkább a vonal kultusza jellemzi. Tóthra ekkoriban jellemzőek a finom, szinte a szecessziót idéző és a klasszikus ábrázolás határait áthágó, absztrakt vonalkonstruciók, amelyben az orientalizmus és a népi díszítőművészet kultúrája egyaránt megtalálható. Tóth abban is nagy kedvét leli, hogy nagyméretű, portrészerű alakjait, a jó pásztor, a jó kovácsot, vagy a jó gazdát rafináltan belekomponálja, mintegy beleszővi a tájba: ruhájuk hajlatai, gyűrődései egyúttal a táj morfológiáját is kiadják. Ennek a képépítési stratégiának a modernizmuson belül is nagy hagyománya van az analitikus és a szintetikus kubizmustól a rayonizmuson át a szürrealizmusig és a posztkubizmusig, de Tóth ezt a vizuális kultúrát izgalmasan és elgondolkodtatóan kombinálja egy szinte már naiv, népi vallásossággal:

„A szenvedő ember patrónája legyen a művészet, mint a gótika és a reneszánsz szűzanyái. A bűzös marhaistálló előtt tearózsák nyílnak: ebben a mindent jóra fordító képességében kell a természetet – nem másolni – újrat teremni, a gondolatok, szenvedélyek, álmok oldószerében fűrösztetni az optikai formákat.”

(Tóth Menyhért: Levelek, vallomások. Közzéteszi: Sümegi György, Forrás, 2014/1, 72-112.)

A hetvenes években Tóth Menyhért ezt a korai korszakát allegorikusnak nevezte a későbbi expresszív, majd szimbolikus realizmusához képest, ami arra is utalhat, hogy a szocialista realizmus kultúráján belül a vallásos festészete némi eufémizmussal allegorikusnak volt tekinthető. Az ugyanis tagadhatatlan, hogy a mélyen vallásos Tóth korai, panteisztikus modernista festményei mindenekelőtt az Úristent és az ő országának gazdagságát dicsérték. Sőt Tóth e „prófécias” korszakában esetenként még vallásos szövegeket is írt festményeire. A Jó kovácsról például ez olvasható: „Istenhez minden ember mert jaj a gonoszak”. Egyik tájképén pedig egészen egyszerűen az, hogy „szerezd az istent”. A tudós orvosra emlékeztető Jó kovácsról még azt is tudjuk, hogy egyfajta votív (fogadalmi) képnek készült: Tóth ugyanis hátlából festette meg falujának kovácsát, aki egy új, az eredeténél jobb mülábat fabrikált neki. A Jó pásztor és a Jó gazda keletkezéséről ugyan nem közöl ilyen anekdotákat a szakirodalom, de nem kizárt, hogy az előbbi a Tóthot támogató miskei plébánost ábrázolja a főpapoknak kijáró tisztelettel. Az utóbbi meg talán egy közeli barátját, Töki bácsit, aki Menyus akkori különleges mesevilágában szintén a jó és példamutató, igazán nagy embereknek kijáró festői elbánásban részesült, hiszen ünneplő ruhában, büszke hajóskapitányként uralja az eszményi tájat, mely engedelmesen simul kezei alá.

Kaszás Gábor

